

REGISTERBLAD

Namn: Lars Hjelm

Datum: 2004-07-05

Område av riksintresse för naturvård i Uppsala län

Områdesnummer: NRO 03 077

Områdesnamn: UPPSALA-NÄS-DALEN

Kommun: Uppsala

Kartblad: 11H NO, 11I NV

Area: ca 800 ha

Naturgeografisk region: 24 Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner: Mälardalens odlingsbygder

Landskapsform: : Slätt med relativ höjd lägre än 20 m

Riksvärde:

Odlingslandskap	Flora, fauna	

Värdeomdöme: Representativt odlingslandskap i slätt- och mellanbygd med kontinuitet i hävden och överlag välhävdade naturbetesmarker i form av ekhagar, björkhagar och sötvattenstrandängar.

Huvudkriterier: A. Områden med framstående exempel på landskapstyper eller naturtyper eller kombinationer av naturtyper, som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system såväl på land som i vatten.

C. Områden med sällsynta naturtyper, hotade eller sårbara biotoper och arter.

Stödskriterier: Storlek, mångformighet, representativitet, funktion – betydelse för fauna och flora.

Förutsättningar för bevarande: Fortsatt traditionell jordbruksdrift med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar, naturbetesmarker och landskapselement. Områdets värden kan påverkas negativt av upphörd eller vikande hävd av åkrar och naturbetesmarker, tillförsel av näringsämnen och gifter, igenväxning, plantering av träd eller energigrödor på jordbruksmark, exploatering, täkt, nydikningar.

Säkerställande: Förordnade till skydd för landskapsbilden. Strandskydd. Klass II i Länsstyrelsens naturvårdsprogram, klass II och III i Uppsala kommuns naturvårdsinventering, klass 2 och 3 i Länsstyrelsens ängs – och hagmarksinventering. Området ingår i Länsstyrelsens ”Odlingslandskap i Uppsala län” och i Naturvårdsverkets nationella bevarandeplan för odlingslandskapet.

Områdets huvuddrag: Uppsala- Näs- dalen är en ca fem kilometer lång, knappt kilometerbred och ca 25 m djup dalgång, som utgör ett kuperat odlingslandskap med omväxlande åkrar, ängs- och hagbackar och enstaka lundpartier. I dalens botten rinner den starkt slingrande men blott grunt nedskurna Näsbacken,

omgiven av åkermark, med undantag av området närmast Näsvisken, vilket upptas av fuktiga strandängar. Som biflöde från Nåsten kommer den stridare och djupt nedskurna Stabbybäcken, vilken strax före skogsbrynet löper fram utmed en överhängande bergvägg, Höglint, och nedanför brynet omges av en öppen betesmarksravin. Ovan Stabby omges bäcken av skog med rik örtflora med bl a trolldruva, stenbär, skogsnäva och ormbär. Nedströms bron nedanför åkern vid Stabbymalm finns några små källor i den öppna betesmarken intill bäcken.

Uppsala- Näs kyrka ligger långt nere i dalen medan de väl sammanhållna gårdsgrupperna ligger betydligt högre på dalsidorna eller på markerade kullar. I anslutning till bebyggelsen finns betade hagmarker i form av hag- och ängsbackar, varav flera med fornlämningar. Särskilt bör nämnas den stora Stabbykullen med intilliggande gravfält. I övrigt är angränsande moränmarker barrskogsbevuxna.

Bärstalund är en småkuperad ädellövdominerad åkerholme, där den gamla lövängens struktur delvis finns kvar med öppna ängsgläntor, som nyligen återskapats och mer slutna lövskogspartier med främst hassel och ek. Mycket rik ängsflora med bl a liljekonvalj, blåsippa, vitsippa, ormbär, trolldruva, svalört, lundstarr, hässlebrodd och lungört. I de mer öppna delarna tillkommer prästkrage, fyrkantig johannesört, rödkämpar, gullviva, ängshavre, backskärfrö, hundkåx och tjärblomster. Fågellivet är mycket rikt med många häckande hålbbyggare samt arter som grönsångare, nötkråka, rödvingetrast, trädgårdssångare och stenknäck. Förutsättningar finns för en rik skalbaggsfauna i de kraftiga och murkna ekarnas stammar och grenverk.

De nordexponerade brynen och skogsområdena väster om Bärstalund, fram till väster om Tallbacken består av gammal hagmark med riklig förekomst av äldre ekar och hassel.

De nordexponerade brynen och skogsområdena utmed dalens sydsida mellan Bärsta och Edeby består mestadels av gammal hagmark och slåttermark som slutit sig till skog, dock ännu med en hel del gläntor. Lövinslaget är stort med yngre asp och björk, dels äldre lövträd främst ek och björk, som lever kvar sedan hagmarkstiden. Hassel förekommer rikligt.

I brynen på dalens nordsida finns ett antal ädellövskogspartier och enstaka grupper med träd intill gårdarna, t ex vid Vängelsta, Bärsta, Lill- Bärsta och Björksäter.

Ett tämligen stort område väster om Högby gård utgörs av betade hagmarker. Markerna har konstgödsplats och floran är därför mestadels trivial.

Vid Fårbacka, Prästgården och Stabby gård finns också betesmarker. Vid Fårbacka är dessa magra med hållpartier och blockmark, där dungar med vidkroniga tallar växer. Vid Stabby är betesmarkerna välhävda med spridda träd och skogsdungar med tall och en. Området är rikt på fornlämningar med Stabbykullen som den mest iögonfallande. Norr om gården utbreder sig stora nötbetade betesmarker med en ställvis artrik torrbacksflora, särskilt på Stabbykullen, som är en gravkulle från järnåldern. På torrbackarna växer väddklint, tjärblomster, solvända, jungfrulin, harmynta, sandmaskros, harklöver, fältmalört, knölsmörlomma, backklöver, backnejlika, brudbröd, knippfryle, backsmultron, rödkämpar och kattfot. Väster om gården skjuter ett litet näs ut i omgivande åkermark med små bergspartier och moränmark. Enstaka träd och täta snår med främst slån växer här. Här finns också ett antal gamla överväxta fångstgropar. Trots igenväxningen är floran ganska intressant med rödkörvel, gullviva, buskviol, backsmultron och väddklint.

Ett mycket tilltalande landskapsparti utbreder sig vid nedersta delen av dalen med kyrkan på nordslutningen. Norr om kyrkan finns ett gravfält på en moränhöjd bevuxet med ädla lövträd. Vid Övernäs finns fina betesmarker. Också vid Hacksta är landskapsbilden iögonfallande med hästbetade hagbackar.

Uppsala- Näs- dalen bildar genom topografin, kyrkan, den väl sammanhållna och högt belägna gårdsbebyggelsen, bäckarna, åkrarna och rikedomen på ängs- och hagbackar en ovanligt tilltalande natur- och kulturlandskapsenhet.

Referenser:

Länsstyrelsen i Uppsala län, 1993: Ängs- och hagmarker i Uppsala län - Uppsala. Länsstyrelsen 1993:3. Uppsala.

Länsstyrelsen i Uppsala län, 1987: Naturvårdsprogram för Uppsala län. Länsstyrelsen 1987:2. Uppsala.

Länsstyrelsen i Uppsala län, 1993: Program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i Uppsala län. Länsstyrelsen 1993:4. Uppsala.

Naturvårdsverket, 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Stockholm.

Uppsala kommun, naturvårdsförvaltningen, 1994: Naturvårdsinventering av Uppsala kommun 1988 – 1996, Uppsala- Näs socken. Rapport 3/40.

Jordbruksverket: Ängs –och betesmarksinventeringen 2002-2004